

De dimonis i dracs: foc i festa a Lleida

Pau Plana i Parés i Robert Querol i Butia

Pot ser cert, tal i com ens explica en Jan Grau que "*mentre les àrees pirinenques conserven un patrimoni històric que és un punt important d'atracció turística, d'altres àrees com el Pla, de més fàcil accés i depenent en bona part de la ciutat de Lleida, tenen tot sovint veritables problemes per projectar-se i refermar una identitat pròpia*"¹. En la recerca d'aquesta identitat, moltes vegades s'ha buscat en referents exteriors (tant sols cal veure l'importantíssim paper que juguen les cases regionals en les festes de Lleida) i durant temps, la cultura popular ha estat si no oblidada, si que mantinguda, en bona part i amb honorables excepcions, sense una base prou fonamentada en el saber que estem fent, que estem representant i que volem representar.

Si ens centrem en el tema dels diables a Lleida, veiem que la ciutat s'ha dotat de diferents colles de foc que de forma més o menys reeixida participen en les diferents Festes de la Ciutat. Per exemple el 1983 i a redós del Grup de Recerca de Cultura Popular de Ponent constituït un any abans, es creà el grup Diables de Lleida, que ofereix diversos espectacles de foc www.terra.es/personal/parabolo/diables, i que també representà el Ball de Diables, tot i que sense contemplar les figures religioses (se n'eliminà l'àngel), en una representació dita pagana, mitjançant les figures humanes i els elements pirotècnics acompanyades de versots.

Si bé ens és difícil trobar referents antics de colles de diables tal i com sovint es conceben avui en dia, si que tenim diferents notícies que ens poden indicar que aquestes figures que representen el mal, havien tingut presència en les festes lleidatanes. Això no ens hauria de sonar estrany, entre d'altres coses perquè un dels patrons de la ciutat, Sant Miquel, és una figura unida de forma indefugible a l'ésser diabòlic, i podem arribar a pensar que la ciutat hauria tingut algun entremès que representaria aquesta lluita entre el bé i el mal.

Dins aquestes possibles referències antigues, cal esmentar per exemple les que ens aporta el Sr Lluís Rubio Garcia, en el seu interessant estudi *Introducción al estudio de las Representaciones Sacras en Lerida* (p.67), ens parla de que en les processons "*finalmente una cohorte de ángeles y demonios ejecutaba diversos juegos y danzas*", i encara, tot i que ho puguem relacionar directament, els Srs. Josep Rabasa i Fontserè i Francesc Rabasa i

¹ (DD.AA. ARTS. REVISTA DEL CERCLE DE BELLES ARTS DE LLEIDA. N.12, juny 1998, P. 12)

Reimat en la seva *Història del Teatre a Lleida* (p.23), ens parlen d'un "baile grotesco representat al segle XVIII."

És en aquest segle en el que, tant en Xavier Massot com en Jordi Curcó, ens situen dues referències més, com són la que es dona en la visita de l'arquitecte de Carles III a la ciutat en la que s'esmenta que "una comparsa de diablos" desfilà davant les autoritats, comparsa que tornarem a trobar el 1802 en la visita, ara de Carles IV, en la que una "comparsa de diablos, que acompañados por un dragón abrían el paso a la mojiganga". Tot de referències doncs al que podria ser una representació d'un ball de diables, una lluita del bé i del mal a la ciutat.

Altres referències d'aquest ball de diables ens les donaria l'antropòleg Frazer el 1877 tot dient que eren els diables qui acompanyaven el personatge de Pau Pi, l'encarnació del Carnestoltes Lleidatà.

Aquestes, però no són les úniques notícies que trobem en les que se'ns parlen d'aquests personatges, ja que en relació amb un dels éssers més temuts i estimats a la ciutat, Lo Marraco, aquest animal, aquest drac totèmic de la ciutat, també apareix documentat el ball de Marracos que s'ha posat relació amb el que serien els balls de diables. Aquesta relació ja l'han feta notar els autors abans esmentats alhora que la trobem reforçada pel que ens diu Joan Amades al seu llibre sobre gegants i altres entremesos, quan parlant de la processó de Barcelona al segle XV, ens diu que el Drac formava part de l'entremès de l'infern on ajudava als diables en la seva batalla contra els àngels en un cas que seria similar.

Aquest drac apareix també relacionat en la documentació de la ciutat des d'antic i podem trobar recollides algunes dades de pagaments que es feien a artistes que treballaven en l'obra de la Seu (la Seu Vella), per a diferents parts o elements que s'havien de fer o arreglar.

Romà Sol i Carme Torres, dos insignes historiadors de la ciutat, també n'han fet referència en alguns dels seus articles, i ens aporten dades fent-nos saber que aquest drac quedà destruït en la Guerra dels Segadors i que el capítol, de qui era propietat, el feu reconstruir amb posterioritat, tot i que serà destruït altre cop a la guerra de Successió.

Ara ve la gran carrossa,
 Un dracó que s'ha fet a mans
 M'empunt colza a l'horta granja
 I riuina amb els gegants;
 Arriba veu el Segre
 Un bon dia en llum de maig,
 Faria un buf de fum tant negre
 Que arribés fins al despatx
 D'un gal·le de la plaça,
 Patriota com ell sol,
 I de sobre dir: Que passa?
 Que serà aquest fum de del?
 El bisotí se li adreça,
 Li tremola el dit petit,
 Surt al balcó tot de patina,
 Obre la bocassa i fa un crit:
 Jo no el quina recepta
 Surti del cap del doctor,
 Ja que es cosa més que certa
 Que domesticà el dracó
 Desde el jorn d'aquesta història

El Marraco es mans corber,
 La canalla es a la florin
 Quan el rulla pel carrer,
 Com s'enquell les criatures!
 Mentre llença pels ulls foc,
 Surten tots amb confitures
 Per recedir de nou el foc

El Marraco que ens ha arribat fins als nostres dies no té el caire diabòlic que sembla que podria tenir si l'entronquem amb aquest drac primigeni de la ciutat. Tot i això si que conserva encara la màgia de ser un ésser mític que entronca els lleidatans, de naixement i d'adopció amb el passat festiu de la ciutat i que serveix, a través dels seus brams, per desprejar-nos de la nostra son i fer-nos mirar endarrere per poder pouar i treballar en les arrels de les nostres festes.

Pau Plana i Parés i Robert Querol i Butia
 Divendres, 17 de maig de 2002

Bibliografia Bàsica:

-ALONSO GARCIA, Gabriel. Los Maestros de "la Seu Vella de Lleida" y sus colaboradores. I.E.I., Lleida, 1976.

-AMADES, Joan. Gegants, Nans i Altres Entremesos. Costumari Popular Català. Arxiu de Tradicions Populars, n.45. José J. De Olañeta Editor. 1983.

-CURCÓ I PUEYO, Jordi. Els gegants, cap-grossos i "lo Marraco" de Lleida. Quadrens de Divulgació Ciutadana La Banqueta N.11. Col. La Banqueta. Lleida, 1987.

-CURCÓ I PUEYO, Jordi. Fets Costums i Llegendes. Segrià III. Lleida. 2a. Part. Ed. Virgili i Pagés, Lleida, 1989.

-CURCÓ I PUEYO, Jordi. "Lo Marraco" i els gegants de Lleida i comarques. Ed. Ribera i Rius. Alcoletge, 1989.

-DD.AA. "Dossier Cultura Popular" a ARTS. REVISTA DEL CERCLE DE BELLES ARTS DE LLEIDA. N.12, juny 1998. Pp.11-26.

-MASSOT I MARTÍ, Xavier. Cultura popular a Lleida. 1150-1950. Quaderns de Divulgació Ciutadana. N.6 La Banqueta. Lleida, 1986.

-RABASA I FONTSERÈ, Josep i RABASA I REIMAT, Francesc. Història del Teatre a Lleida. I.E.I., Lleida, 1985.

-RUBIO GARCIA, Luis. Introduccion al Estudio de las Representaciones Sacras en Lerida. I.E.I., Lleida, 1949.

-SOL, Romà i TORRES, Carme. "El Drac de Lleida" a LA MAÑANA, 16 de Març del 2001. Lleida. P.2.

-Teatre Medieval i Modern. Edició de Ramon Miró. Biblioteca Literària de Ponent, n.2. Universitat de Lleida, Lleida, 1996